

**PROF. DR. AHMET BURAN'IN TÜRK LÜK BİLİMİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ ADLI
ESERİ ÜZERİNE**

Semra ALYILMAZ*

1. Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın Öz Geçmişi:¹

Ahmet BURAN, 20.6.1962 tarihinde Elazığ' da (Keban ilçesinin Aşağıçakmak köyünde) dünyaya gelir. İlkokulu, ortaokulu ve lise öğrenimini Elazığ' da tamamlar.

1980 yılında Fırat Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girer ve 1984 yılında bu bölümden mezun olur. Aynı yıl Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başlar.

1984 yılında tamamladığı “*Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*” adlı yüksek lisans çalışmasıyla Türk Dili Ana Bilim Dalında “Bilim Uzmanı” olur.

1985 yılında Fırat Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlar.

BURAN, 1989 yılında “*Anadolu Ağızlarında İsim Çekim Ekleri*” adlı çalışmasıyla “doktor” unvanını alır.

1990 yılının Kasım ayında Fırat Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Yrd. Doç. Dr. olarak atanır.

1992 yılında Burdur' da vatani görevini yerine getirir.

1995 tarihinde “Doçent”; 2001 yılında da “Profesör” olan BURAN, 2003 yılına kadar Fırat Üniversitesinde akademik çalışmalarının yanında pek çok idari görevi de (bölüm başkanlığı, yüksekökol müdürlüğü, araştırma merkezi müdürlüğü, enstitü müdürlüğü) gerçekleştirir.

Prof. Dr. Ahmet BURAN, 2003 - 2005 yılları arasında, Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi Türkoloji Bölümünde misafir öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yapar.

* Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü; semraalyilmaz@mynet.com.

¹ Bu bölüm hazırlanırken Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın kendisi tarafından hazırlanan Öz Geçmiş'ten (Ahmet Buran. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/8 Fall 2009, 1-75) ve Ercan ALKAYA, S. Kaan YALÇIN ve Murat ŞENGÜL tarafından hazırlanan Öz Geçmiş'ten (Prof. Dr. Ahmet BURAN, *Makaleler*, Ankara, 2008, s. 531) yararlanılmıştır.

BURAN, Manas Üniversitesinde görev yaptığı yıllarda Kırgızistan'daki birçok üniversitenin Türkoloji bölümlerinde de dersler verir ve söz konusu bölümlerin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunur.

Foto 1: Prof. Dr. Ahmet BURAN Manas Üniversitesi Türkoloji Bölümünde Cengiz ALYILMAZ - Semra ALYILMAZ'ın odasında (Foto: Cengiz ALYILMAZ)

Prof. Dr. Ahmet BURAN, 2005-2006 eğitim öğretim yılında tekrar Fırat Üniversitesine döner.

Hâlen Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olan BURAN, aynı üniversitenin Türk dünyasından sorumlu rektör danışmanlığını da yapmaktadır.

Prof. Dr. Ahmet BURAN, İLESAM (Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), Kırgız Bilimler Akademisi, Dilbilim Enstitüsü ve Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesidir.

BURAN, bazı Türk lehçeleriyle birlikte Fransızca ve Rusça bilmektedir.

Türk dünyası sevdalısı Gülay Hanım ile evli olan Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın İlay ve Abayhan adlı iki çocuğu bulunmaktadır.

2. Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın Kitapları:

Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın münferit ve müşterek olarak hazırlamış olduğu toplam 23 kitabı bulunmaktadır:

Buran, A. (1992). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II. (Ağızlar)*. Ankara: Boğaziçi Yayınları.

Gülensoy, T. ve Buran, A. (1992). *Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gülensoy, T. ve Buran, A. (1994). *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mehmedoğlu, A., Buran, A. ve Alaeddin Kızı, H. (1994). *Karşılaştırmalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü (Türkiye Türkçesi – Azerbaycan Türkçesi – Rusça – İngilizce)*. İzmir: Nil Yayınları.

Buran, A. (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Buran, A. (1996). *Tuncer Gülensoy Armağanı*. Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.

Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Buran, A. ve Alkaya, E. (1999). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Elazığ: TİSAV Yayınları.

Buran, A. (2000). *Sā'atnāme*. Elazığ.

Buran, A. ve Oğraş, Ş. (2003). *Elazığ İli Ağızları*. Elazığ: Elazığ Valiliği Yayınları.

Buran, A. (2006). *Nimri Dede (Hayatı ve Şiirleri)*. Elazığ: Manas Yayıncılık.

Buran, A. ve Yıldırım, A. (2006). *Mehmet Bedri Yücesu (Hayatı ve Şiirleri)*. Elazığ: Manas Yayıncılık.

Buran, A., Yıldırım, A. ve Özcan, T. (2006). *Harput'tan Hazar'a Elazıglı Şairler*. Elazığ: Elazığ Belediyesi Yayınları.

Buran, A. ve İlhan, N. (2008). *Elazığ Yöresi Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK. (Kişi Adları Sözlüğü Çalışma Grubu Üyesi). (2009). *Kişi Adları Sözlüğü*. <http://www.tdk.org.tr/TR/Genel/AdArama.aspx>.

- TDK. (Su Ürünleri Terimleri Çalışma Grubu Üyesi). (2009). *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK. (Veteriner Hekimliği Terimleri Çalışma Grubu Üyesi). (2009). *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Buran, A. (2010). *Kurşunlanan Türkoloji*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E. ve Yalçın, K. S. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 Güneybatı / Oğuz Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E. ve Yalçın, K. S. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 2 Güneydoğu / Karluk Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E. ve Yalçın, K. S. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3 Kuzeybatı / Kıpçak Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E. ve Yalçın, K. S. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 4 Kuzeydoğu Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A. (2015). *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

3. Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü* Adlı Eseri Üzerine:

Prof. Dr. Ahmet BURAN, Türklük biliminin birçok alanında araştırma ve incelemeler yapan; bunları makaleler, bildiriler ve kitaplar hâlinde yayınlayan; kitapları Türkiye üniversitelerinde en çok okutulan bilim adamlarından biridir. BURAN'ın yukarıda künyeleri dikkatlere sunulan eserlerinden bir kısmı alanında "ilk olma" özelliği de taşımaktadır.

Prof. Dr. Ahmet BURAN tarafından hazırlanan ve Akçağ Yayınları tarafından yayınlanan (Ankara, 2015, 360 s.) *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü* de bu türden bir eserdir.

BURAN'ın vefa örneği göstererek Babası Abdullah BURAN'a ve Doktora Hocası Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY'a ithaf ettiği eser **Ön Söz** (9-12), **Sözlüğün Dayandığı Temel İlkeler** (13-14), **Türklük Biliminde Kullanılan Kısaltmalar** (15-24), **Türklük Biliminde Kullanılan İşaretler** (25-36), **Sözlük** (37-346) ve **Kaynaklar** (347-360) bölümlerinden oluşmaktadır.

BURAN, eserinin **Ön Sözünde** bugüne kadar farklı bilim adamları tarafından "Türkiyat", "Türkoloji" ve "Türklük bilimi" terimleriyle karşılanan bilim dalı için kendisinin "Türklük bilimi" terimini kullanmayı tercih ettiğini belirtir:

Türklük bilimi, uzun yıllar farklı ülkelerde, çoğu birbirinden habersiz değişik araştırmacıların kendi anlayışı içinde terimleştirdiği kavramlarla dolu bir bilim dalı olmuştur. Adlandırmak önemlidir. Ad, beraberinde bir kavram taşır ve o kavram, insanların adlandırılan şey ile ilgili düşüncesini belirler. Onun için “Adını koyan kaderini belirler” derler. Dolayısıyla, Türklük bilimi için kullanılacak adlar, yani terimler oldukça önemlidir. Terimin doğru seçilmesi, temsil ettiği kavramı eksiksiz karşılaması, doğru tanımlanması ve kavram alanlarının çok iyi belirlenmiş olması gerekir (Buran, 2015, s. 11).

Prof. Dr. Ahmet BURAN, Türklük biliminin biri dar diğeri geniş olmak üzere iki şekilde tanımını yapar:

Türklük bilimi dar anlamda; Türk dili ve lehçeleriyle ilgilenen bir bilim kolu; geniş anlamda ise; Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk coğrafyası, Türk etnografyası, Türk folkloru, Türk sanatı gibi, Türkler ve Türklük ile ilgili her şeyi kapsayan bir bilim kolu yahut bir araştırma alanıdır (Buran, 2015, s. 9).

Foto 2: Kitabın kapağının görüntüsü

Prof. Dr. Ahmet BURAN, Ön Söz'de Türklük bilimi alanında yapılan çalışmalara kısaca değindikten ve bunların yetersizliğinden bahsettikten sonra bu çalışmayı neden yaptığını, çalışmanın hedefini ve kapsamını şu cümlelerle belirtir:

Yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından 200 yıla yakın bir süredir araştırılan ve on binlerce bilimsel kitap, makale ve tez yazılan, çok sayıda bilimsel proje yürütölen Türklük biliminin artık kendine özgü bir dili, yani bir terminolojisi, bir geleneği ve bir kütüphanesi var. Günümüzde ölkemiz başta olmak üzere dünyada 50 dolayında ölkede Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri, Türkçe Öğretim Merkezleri ile Türkoloji merkezleri bulunmaktadır. Aynı şekilde, yurt içinde ve yurt dışında Türklük bilimi alanında akademik kariyer yapan binlerce bilim insanı mevcuttur.

Bu kadar bilimsel eserin yazıldığı, bu kadar bilim adamının yetiştiği bir alanın terimlerinin olmaması düşünölemez. Bilim terimlerle yapılır ve terimler; “*Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki adlardır*”. Terimler, bir bilim, sanat, meslek alanının özel dilini oluştururlar. Bilim, sanat ve meslek alanlarının mensupları, bu “özel dil” ile anlaşılır. Bu özel dil konusunda, aralarında “*referans birliği*” olmayan kişilerin, düşöncelerini doğru anlatabilmeleri ve sağlıklı bir bildirişim kurabilmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla, her bilim dalının mutlaka kendine özgü terimlerinin bulunması gerekir.

Türklük biliminin de kendine özgü terimleri vardır. Araştırmacılar, bilim insanları çalışmalarını yaparken hep bu terimleri kullanmaktadırlar. Ancak bugüne kadar Türklük bilimi terimleri bir sözlükte bir araya getirilerek yayınlanmamıştır. Bu, önemli bir eksiklik. Bu eksikliği gidermek ve Türklük biliminin kavramsal ve bilimsel gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla bu çalışmayı yapmaya karar verdik.

Bu çalışmada, Türklük biliminin çekirdeğini oluşturan “*Türk dili / Turkic / Turkish*” merkez kabul edilmekle birlikte, bu merkezin üzerine oturduğu tarih ve coğrafya ile diğer bağlantılı alanlarda yer alan ilgili terimler de seçilerek bir araya getirilmiş ve böylece bir bütün oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu sözlüğü hazırlarken karşılaştığımız en büyük sorun, nelerin Türklük bilimi terimi olarak kabul edileceği ve geniş anlamda, “*Türkler ve Türklük ile ilgili her şey*”i kapsayan Türklük bilimi için oluşturulacak bir sözlüğün sınırlarının ne olacağı konusu oldu. Türklük biliminin merkezinde Türk dili yer aldığına göre, dil bilgisi / gramer yahut dil bilimi terimleri bu sözlükte yer almalı mıydı? Alacaksa hangileri, neden ve ne kadar yer almalıydı? Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk coğrafyası, Türk etnografyası, Türk folkloru ve Türk sanatı ile ilgili terimlere yer verilmeli miydi? Bütün bu alanların elbette kendine özgü terimleri var. Ancak bunların hepsini Türklük bilimi terimleri saymak doğru değildir. O hâlde, “*Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*”ne, bu alanlara ait terimlerden hangileri, neden ve ne kadar alınmalıydı?

Biraz zor olsa da önce Türklük bilimi terimlerinin sınırları belirlenmeye çalışıldı. Bunu yaparken farklı alanlarla ilişkisini göz ardı etmeden, Türklük bilimini, kendi içinde bütönlük gösteren bir bilim alanı olarak düşünmek gerekiyordu. Bu bakış açısı içinde bir yöntem belirlendi ve merkezinde “*Türklük kavramı*” ile “*Türk dili*”nin bulunduğu Türklük biliminin özgün terimleri tespit edildi. Sonra da gramer, edebiyat, tarih, coğrafya, etnografya ve folklor gibi tamamlayıcı alanların terimlerinden Türklük bilimi ile doğrudan ilgili olan terimler seçilerek listeye eklendi (Buran, 2015, s. 10-11).

BURAN, kapsamlı ve değerli bilgileri içeren **Ön Söz**'den sonra (yukarıda da belirtildiği gibi) "Sözlüğün Dayandığı Temel İlkeler", "Türklük Biliminde Kullanılan Kısaltmalar", "Türklük Biliminde Kullanılan İşaretler" ve "Sözlük" bölümlerine yer verir. Çalışmanın özünü **Sözlük** bölümü oluşturur. Bu bölümde toplam **1720** madde başı bulunmaktadır.

A	150	M	65
B	120	N	26
C	14	O	71
Ç	45	Ö	27
D	85	P	16
E	76	R	19
F	17	S	81
G	67	Ş	33
H	69	T	250
I	18	U	41
İ	49	Ü	7
J	5	V	11
K	239	Y	76
L	25	Z	8

Türklük bilimi alanında sıkça kullanılan ve terim niteliği kazanan kavram işaretlerini içeren *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü* üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Eğitimi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ile Tarih bölümlerinin öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin başvuru eserlerinden biri olacaktır.

Prof. Dr. Ahmet BURAN'ı ve bu değerli çalışmayı yayımlayan Akçağ Yayınları'nın yetkililerini kutlar; Türklük bilimine yeni eserler kazandırmalarını dilerim.